

דגם תשובות – תורה שבעל פה, מס' 5281, קיץ תשפ"ו, 2026

הערה למעריכים: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון – לקט מצוות

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 1–8.

1. שלא לשבור עצם מן הפסח (טז); מצוות קידוש שבת בדברים (לא)

א. שבירת עצמות בעת האכילה היא מעשה המתאים לעניים רעבים ולא לבני מלכים. ביציאת מצרים עם ישראל התחיל להיות סגולת כל העמים, ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכדי שמעלה זו תיקבע בנפשות ישראל ראוי להימנע בכל שנה ושנה, בעת שהייתה בה יציאת מצרים, משבירת עצמות בעת האכילה.

ב. (1) בעל ספר החינוך מזהיר ממצב שבו אדם מרגיש בטוח באמונתו ובעקבות כך מרשה לעצמו לעשות מעשים שאינם ראויים ולהתחבר עם אנשים שאינם ראויים מתוך הנחה שהתנהגות זו לא תשפיע עליו לרעה.

(2) על פי גישתו החינוכית של בעל ספר החינוך, מעשיו של אדם משפיעים עליו, ולכן עשיית מעשים שאינם ראויים והתחברות עם אנשים שאינם ראויים תשפיע עליו לרעה בסופו של דבר, אף שכעת הוא מרגיש בטוח באמונתו.

ג. (1) כאשר אדם מקדש שבת בדברים, כלומר מזכיר בפיו את גדולת יום השבת ומעלתו, מעשה זה משפיע עליו שתיקבע בליבו אמונת חידוש העולם.

(2) על פי התורה יש לקיים את המצווה באמצעות דיבור, אמירת דברי שבח וגדולה של יום השבת והבדלתו משאר הימים.

חכמים הוסיפו שדברים אלה צריכים להיאמר על כוס יין.

2. מצוות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה (רלט)

א. (1) המוכיח עלול לעבור על חטא של ביוש חברו.

(2) שני ההבדלים:

- בתחילת התוכחה צריך להוכיח את החוטא בסתר, ואם החוטא לא חזר בו צריך להוכיח אותו ברבים.
- בתחילת התוכחה צריך להוכיח את החוטא בלשון רכה, ואם החוטא לא חזר בו צריך להוכיח אותו בדברי חירוף.

ב. (1) יש מצווה לשתוק במקרה שלהערכת המוכיח התוכחה לא תשפיע על החוטא. אן במקרה שהחוטא עלול להרוג אותו.

(2) יש מצווה לשתוק כי התוכחה תבייש את המוכיח ולא יהיה בה תועלת לחוטא. אך כי התוכחה תסכן את המוכיח.

ג. בעל ספר החינוך הזכיר בדבריו פסוק זה כדי להסביר את הסכנה בכך שאדם אינו מוכיח אדם אחר שחטא כלפיו אלא שומר את הדבר בליבו.

3. מצוות אהבת ישראל (רמג)

א. (1) שורש המצווה: יחס של אהבה כלפי חברו יגרום ליחס דומה כלפיו מצד חברו "ובזה יהיה שלום בין הבריות".

(2) דוגמאות: חמול על חברך כמו שאתה חומל על עצמך, חמול על ממונו כמו שאתה חומל על ממוןך, אל תונה את

חברך כמו שאינך רוצה שיונו אותך, אל תזיק לחברך כמו שאינך רוצה שיזיקו לך.

[למעריכים: על התלמידים לכתוב שתי דוגמאות; לקבל דוגמאות מתאימות אחרות.]

ב. אם הזיק את חברו לא בכוונה.

מילה בציטוט: "לדעת".

ג. נשים חייבות במצווה זו כיוון שזו מצוות עשה שאין הזמן גרמה.

4. מצוות כיבוד חכמים (רנז)

- א. (1) המטרה: כדי שהאנשים יתעוררו להשיג את החוכמה [ולהכיר את הבורא].
 (2) המחלוקת של דתן ואבירם [קרח ועדתו] הייתה כנגד משה ואהרן אבל התורה מציגה את הדברים כמחלוקת עם ה', ומכאן שהחולק על רבו כחולק על השכינה.
 ב. (1) "ולא יכריע דבריו" – כאשר יש מחלוקת בין רבו לחכם אחר לא יאמר שנראים דבריו של החכם האחר. אן: לא יאמר שנראים דברי רבו.
 [הערה למעריכים: יש בראשונים שני הסברים לאיסור זה (ראו למשל טור וב"י יורה דעה סימן רמ) ולכן יש לקבל את שניהם].
 איסור נוסף: לא ישב במקומו, לא יסתור את דבריו, לא יורה בפניו לעולם.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב איסור אחד].
 (2) "רבו מובהק" – מי שרוב חוכמתו ממנו.
 ג. בניינים וחפירות המדינה, מיסים שמטילים המלכים על אנשי הארץ.
 [הערה למעריכים: תלמידים שכתבו שני סוגי מיסים מן המיסים הנזכרים בדברי בעל ספר החינוך (מס קצוב על כל בני העיר יחד, מס קצוב על כל איש ואיש, מס שאינו קצוב כלל) – יש לקבל את תשובתם].

5. שלא להונות אחד מישראל בדברים (שלח)

- א. (1) אסור לאדם ליצור רושם שהוא מתכוון לקנות חפץ, ואין לו כסף לקנותו.
 (2) איסור אונאה הוא איסור לגרום צער לאדם אחר, והתנהגות כזו מצערת את המוכר, הסבור שמעוניינים לקנות ממנו כשאין באמת כוונה כזו.
 ב. (1) צריך לענות לחברו בנעימות ולא מתוך כעס. התורה אינה מצווה אותנו לשתוק ולהיות כאבן כאשר מצערים אותנו. התורה מצווה אותנו להתרחק מקטטות ולא להתחיל להתקוטט עם אחרים [לקבל: התורה מצווה אותנו לענות בנעימות ולא מתוך כעס].
 (2) מדין גנב הבא במחתרת אפשר ללמוד שאדם אינו חייב לסבול נזקים מחברו, ולכן התירה התורה לאדם להקדים ולהרוג גנב הבא במחתרת כדי להציל את עצמו ממנו, וכמו כן התירה התורה להציל את עצמו מדיבוריו של אדם אחר.
 (3) מידת החסידות היא לא להגיב כלל [מחשש התגברות הכעס]. אן: להיות מן הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים.
 [הערה למעריכים: על תת-סעיף (1) – 40%, על תת-סעיף (2) – 40%, על תת-סעיף (3) – 20%].

6. לקרות שמע פעמיים בכל יום (תכ)

- א. (1) "בשכבך ובקומך".
 (2) בערב – מצאת הכוכבים עד שיעלה עמוד השחר.
 בבוקר – מזמן שאדם מכיר את חברו בריחוק ארבע אמות [לקבל: מן הזריחה] עד סוף שלוש שעות.
 ב. (1) קריאה בתחילת היום תשפיע שכל המעשים במשך היום יהיו מתוך זיכרון אחדות ה', מלכותו, השגחתו ויכולתו. קריאה בתחילת הלילה תשפיע באותו אופן על משך הלילה.
 (2) רק קריאה בכוונת הלב תגרום לזיכרון של מה שצריך לזכור ["אין אדם נזכר בשום דבר אלא אם כן ישים כוונתו בו"].
 ג. נשים פטורות ממצווה זו כי זו מצוות עשה שהזמן גרמה, ונשים פטורות ממצווה כזו.

7. שלא לסור מדבריהם (תצו)

- א. מצוות "לא תסור" היא מצווה שלא לחלוק על החכמים בעלי הקבלה (מסורת התורה שבעל פה). שורש המצווה הוא שתהיה תורה אחת לכל ישראל ולא תהיה מחלוקת במשמעות המצוות, "ותיעשה התורה ככמה תורות".
- [הערה למעריכים: תלמידים שכתבו ששורש המצווה הוא כדי שנכוון אל דרך האמת בידיעת התורה – יש לקבל את תשובתם.]
- ב. (1) אפילו אם החכמים טועים אין ראוי לחלוק עליהם ["אבל נעשה כטעותם"].
(2) עדיף לקבל סמכות חכמים תמיד גם במחיר טעות אחת משיעשה כל אחד כפי דעתו, "שבזה יהיה חורבן הדת, וחילוק לב העם, והפסד האומה לגמרי".
- ג. (1) האמת הייתה כרבי אליעזר וההוכחה לכך הייתה בת הקול שהכריעה כמותו.
(2) ההלכה נפסקה לפי חכמים שחלקו על רבי אליעזר כי התורה ציוותה ללכת על פי הרוב.

8. שלא להשחית אילני מאכל (תקכט)

- א. (1) שורש המצווה הוא כדי ללמד אותנו לאהוב את הטוב והמועיל ולהתרחק מכל דבר רע ומכל השחתה.
(2) איסור מן התורה – כריתת עץ מאכל
- איסור מדברי חכמים – לקרוע בגד לבטלה, לשבר כלי לבטלה
- [למעריכים: על התלמידים לכתוב דוגמה אחת. לקבל תשובות מתאימות אחרות.]
- ב. מצבים שבהם מותר להשחית עצים: כאשר יש תועלת בהשחתה, אילן סרק, עץ מאכל זקן מאוד שמוציא מעט פירות ולא משתלם לטרוח בטיפול בו.
- [למעריכים: על התלמידים לכתוב שלושה מצבים. לקבל גם דוגמאות לתועלת בהשחתה: רוצה למכור עץ שדמיו יקרים, לסלק נזק.]
- ג. (1) אדם ששומע ליצר הרע שלו ומשחית מתוך כעס עלול לשמוע לו גם כשיאמר לו לעבוד עבודה זרה.
(2) אדם חייב להתגבר על כעסו, להשליט את שכלו על תאוותו.

פרק שני – גמרא – מסכת בבא קמא

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 9–18.

על הנבחנים לענות לפחות על אחת מן השאלות 15–18.

9. בהמה שחתרה (דף נו, ע"א)

- א. (1) "נפרצה בלילה".

[הערה למעריכים: תלמידים שהוסיפו "או שפרצו לסטים" – לתת להם רק 50% על תשובה זו.]

(2)		כותל בריא	כותל רעוע
	הבהמה חתרה	פטור	מחלוקת
	הבהמה לא חתרה	פטור	חייב

- (3) במקרה שהבהמה לא חתרה בכותל בריא – פטור, כי עשה את מה שנדרש כדי לשמור את הבהמה, שהרי הניח את הבהמה בדיר שכתליו חזקים.
- במקרה שהבהמה לא חתרה בכותל רעוע – חייב, כי פשע בשמירת הבהמה, שהרי הניח את הבהמה בדיר שכתליו רעועים וכותל הדיר נפל מעצמו בלא שהבהמה חתרה תחתיו.
- ב. (1) "הניחה בחמה".
- [הערה למעריכים: תלמידים שהוסיפו "או שמסרה לחרש שוטה וקטן" – לתת להם רק 50% על תשובה זו.]
- (2) במקרה שהניח את הבהמה בחמה אפילו אם הבהמה חתרה חייב כי זו פשיעה, מכיוון שהיה צריך להעלות בדעתו שבעקבות הצער הבהמה תעשה כל תחבולה שהיא יכולה לעשות ותצא, כולל לחתור.

10. שומר אבדה (דף נו, ע"ב – דף נז, ע"א)

- א. (1) קושיה על אמורא ממקור תנאי.
(2) לכאורה המקרים ש"נגנבה או אבדה" שהדין בהם "חייב באחריותה", הם כאשר האבדה נגנבה מביתו של השומר או אבדה מביתו של השומר, ואם כן יוצא שמפורש בברייתא ששומר אבדה נחשב כשומר שכר שחייב בגנבה ואבדה.
- ב. (1) המוצא החזיר את האבדה בבוקר למקום שבעל האבדה יראה אותה – אין הוא אחראי למה שיקרה אחר כך לאבדה.
המוצא החזיר את האבדה בצהריים למקום שבעל האבדה יראה אותה, והיא נגנבה או אבדה ממקום זה – המוצא חייב באחריותה.
(2) בבוקר בעל האבדה נכנס ויוצא מביתו ויכול לראות את האבדה סמוך להחזרתה – ולכן המוצא אינו חייב על מה שיקרה לאבדה, אבל בצהריים בעל האבדה נמצא במלאכתו בשדה ולא יראה את האבדה סמוך להחזרתה – ולכן המוצא חייב באחריותה.

11. "מי יסקני מים מבור בית לחם" (דף ס, ע"ב)

- א. (1) האירוע: אנשיו של דוד שרפו גדיש של ישראל שהיו טמונים בו כלים.
השאלה ההלכתית: האם ההלכה בטמון באש היא כרבי יהודה, שמחייב על הכלים הטמונים, או שההלכה היא כרבנן, שפוטרים על הכלים הטמונים?
(2) "ופשטו ליה מאי דפשטו ליה".
- ב. (1) השאלה ההלכתית של דוד: האם מותר להאכיל את הבהמות שלו בשעורים של ישראל ללא רשות מתוך כוונה להחזיר לבעלים של השעורים אחר כך עדשים שהוא ייקח מן הפלשתים?
(2) התשובה של חכמי הסנהדרין: מותר למלך לקחת חפץ בלא רשות בעליו. אבל לשאר בני אדם אסור לקחת אפילו אם בדעתם לשלם.
(3) הפסוק: "חבל ישיב רשע גזלה יְשֻׁלָּם".
חכמי הסנהדרין למדו מן הפסוק שאף על פי שהגזלן משלם את הגזלה שגזל ("גִּזְלָה יְשֻׁלָּם"), בכל זאת הוא נקרא "רשע".

12. גמל טעון פשתן ונר חנוכה (דף סב, ע"ב)

- א. (1) גמל היה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ליד חנות. מחוץ לחנות הניח החנווני נר, והפשתן נשרף והדליק את הבירה. הנזק שנגרם: הפשתן נשרף והבירה נשרפה [לקבל גם תשובות שמזכירות רק את הפשתן שנשרף או רק את הבירה שנשרפה].
(2) יש מחלוקת בין תנא קמא ובין רבי יהודה בנוגע לנר חנוכה, והם מסכימים זה עם זה בנוגע לנר רגיל (נר שאינו נר חנוכה).
- ב. (1) ההלכה: מצווה להניח נר חנוכה בתוך עשרה טפחים מן הקרקע.
הלימוד: אילו היה מותר להניח לכתחילה את הנר למעלה מעשרה טפחים לא היה רבי יהודה פוטר את החנווני, כי בעל הפשתן היה יכול לומר לו שהיה לו להניח את הנר במקום גבוה יותר (למעלה מגמל ורוכבו) כדי למנוע את הנזק.
(2) הדחייה: גם אילו היה מותר לכתחילה להניח את הנר גבוה מעשרה טפחים, בעל הפשתן אינו יכול לטעון שהיה על החנווני לעשות זאת, כי החנווני עוסק במצווה וחכמים לא הטריחו אותו להגביה את הנר למעלה מגמל ורוכבו.

13. רועה שעשה תשובה וההשפעה של ירידת רב לבבל (דף פ, ע"א)
- א. (1) הרועה עשה תשובה על שהיה מגדל בהמה דקה בארץ-ישראל.
 (2) ההקלה בדינו של הרועה היא שאין מחייבים אותו למכור את כל הבהמות הדקות שברשותו מייד, אלא מאפשרים לו למכור מעט-מעט.
 (3) – המקרה: גר שקיבל בירושה מאביו כלבים וחזירים שאסור לגדלם.
 ההקלה: אין מחייבים אותו למכור את כל הכלבים והחזירים מייד, אלא מאפשרים לו למכור מעט-מעט.
 – המקרה: אדם נדר לקנות בית בארץ-ישראל.
 ההקלה: אין מחייבים אותו לקנות בית מייד, אלא מותר לו לחפש במתינות עד שימצא בית מתאים לו.
 – המקרה: אדם נדר לשאת אישה בארץ-ישראל.
 ההקלה: אין מחייבים אותו לשאת אישה מייד, אלא מותר לו לחפש במתינות עד שימצא אישה מתאימה לו.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב את אחד המקרים ולהסביר מהי ההקלה בדין במקרה זה.]
- ב. (1) נקבע שגם בבבל אסור לגדל בהמה דקה, כמו בארץ-ישראל.
 (2) הסבר א – בעקבות ירידת רב לבבל [והקמת ישיבתו] התרבו היהודים בבבל, והתעורר הצורך להגן על שדותיהם מנזקי הבהמות הדקות ונקבע שגם בבבל אסור לגדל בהמה דקה.
 הסבר ב – לאחר שהגיע רב לבבל הוא לימד את היהודים הרבים שמתגוררים בבבל, שכיוון שהם רבים והיישוב שלהם קבוע, עליהם להיזהר בנוגע לגידול בהמה דקה כמו בארץ-ישראל.
14. "עין תחת עין" (דף פד, ע"א)
- א. (1) "עין תחת עין ממון" – אדם שחבל בעינו של חברו משלם ממון ואין חובלים בעינו.
 הפסוק "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" מלמד שצריך להיות דין שווה לכולם, ולכן ברור שהכוונה היא לתשלום ממון. אילו הדין היה עין תחת עין ממש, אז במקרה שהחובל הוא סומא ואי אפשר לקיים בו עין תחת עין ממש היה דינו ממון, ולא היה דין שווה לכולם.
 (2) הדחייה: ייתכן לומר שהדין הוא עין תחת עין ממש, ומקיימים דין זה כאשר הדבר אפשרי. אבל במקרה שהחובל הוא סומא ואי אפשר לקיים דין זה – פוטרים את החובל, ונחשב דין השווה בכולם [בכל מקרה שמקיימים משפט בחובל, מקיימים את אותו משפט].
 (3) במקרה שאדם טרפה, כלומר אדם שמותו קרוב ואין לו רפואה, הרג אדם בריא – הדין הוא שההורג פטור [כי העדות על מקרה כזה היא עדות שאי אתה יכול להזימה מכיוון שאם יוזמו העדים הם פטורים, שהרי זממו להרוג אדם שכבר נחשב מת, ולכן גם ההורג שהעדים העידו עליו פטור]. על פי זה ברור, שאם מקיימים את הדין רק כאשר אפשר וכאשר אי אפשר לקיים את הדין פוטרים, נחשב דין השווה בכולם.
- ב. (1) המילה "יִתֵּן" בפסוק "כֹּאשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם" משמעותה ללא ספק היא הטלת מום ולא נתינת ממון, ואם כן מניין לברייתא לפרש את הביטוי "כֹּאשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם" שפירושו של אותו פסוק כמתייחס לנתינה של ממון?
 (2) מכיוון שכתוב "וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כֹּאשֶׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ", הביטוי "כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ" [שבפסוק הבא] הוא מיותר, ומשמע שהוא מלמד על נתינה של ממון.

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)**15. תשלומי ריפוי (דף פה, ע"א)**

- א. (1)** הברייתא הראשונה: "יכול אפילו שלא מחמת המכה ת"ל רק".
הסבר: יכול הייתי לחשוב שהחובל חייב אפילו אם עלו בנחבל צמחים שלא מחמת המכה. המיעוט שבפסוק "רק [שבתו יתן ורפא ירפא]" שולל זאת.
- (2)** קושיית הגמרא: "שלא מחמת המכה בעי קרא".
הסבר: האם כדי ללמד שהחובל פטור על צמחים שעלו שלא מחמת המכה, צריך מיעוט מן הפסוק? הרי ברור שהוא פטור, כיוון שהצמחים אינם מחמת המכה.
- (3)** כוונת המילים "שלא מחמת המכה" היא שהצמחים עלו אומנם מחמת המכה, אבל מכיוון שהנחבל עבר על דברי הרופא ואכל דברים מתוקים. חיוב של החובל במקרה כזה נשלל מן המיעוט "רק" שבפסוק.
- ב. (1)-(2)** "אמר ליה" א – החובל אמר לנחבל [כדי להיפטר מדמי ריפוי] אביא לך רופא שירפא אותך חנים [וכגון שהרופא הוא קרוב של החובל].
"אמר ליה" ב – הנחבל אמר לחובל רופא שמרפא חנים אינו שווה כלום.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב ולהסביר בנוגע לביטוי אחד].

16. תשלומי בושת (דף פו, ע"א)

- א. (1)** הפירוש הראשון: נתכוון לבייש קטן בנכסים, כלומר עני, ובייש גדול בנכסים, כלומר עשיר – משלם לעשיר דמי בושתו של עני.
- (2)** הברייתא אינה כדעת רבי יהודה כי הוא סובר שאין לעבדים בושת [במשנה בדף פז, ע"א], והברייתא עוסקת בדמי בושתו של עבד.
- ב.** רבי יהודה סובר שאין לעבדים בושת, וכוונתו שאם אדם בייש עבד – הוא פטור, אבל גם לדעתו אפשר להעריך דמי בושת של עבד. על פי זה, דעתו מתאימה לברייתא שעסקה במקרה שאדם נתכוון לבייש את העבד ובייש בן חורין וקבעה שבמקרה כזה מעריכים את דמי בושתו של עבד ומשלמים לבן החורין.
- ג. (1)** הפירוש השני: נתכוון לבייש קטן בגיל ובייש גדול בגיל – משלם לגדול דמי בושתו של קטן.
- (2)** רבי מאיר סובר שאין הבדל בין עני לעשיר בדמי בושת, אבל גם לדעתו יש הבדל בין קטן בגיל לגדול בגיל. על פי זה, דעתו מתאימה לברייתא שעסקה בקטן וגדול בגיל.

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)**17. שומר אבדה**

- א.** על פי הסוגיה במסכת נדרים, הפטור מלתת לעני פרוטה אינו שכיח. ברור שאין מדובר במקרה שעני בא לבקש צדקה בשעה שהאבדה בביתו של השומר כי זהו מקרה שכיח, אלא מדובר במקרה שעני בא לבקש צדקה בדיוק בשעה שהשומר עוסק באבדה, ומקרה זה אינו שכיח.
- סברה: אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מקיים מצוות ולא יעלה על הדעת שבגלל זה יהיה פטור מכל המצוות [אלא ברור שהוא חייב כי הוא יכול לקיים מצוות נוספות].
- (דף נו, ע"ב, תוד"ה "בההיא")
- ב.** לדעת הר"ן, כל זמן שאדם עוסק במצווה אחת הוא פטור מלקיים מצווה אחרת גם אם הוא יכול לקיים את שתיהן. הטעם לדעתו הוא שעצם העיסוק של אדם במלאכת ה' פוטר אותו מלעסוק במצוות אחרות בין שהוא יכול לקיים את שתיהן ובין שאינו יכול לקיים את שתיהן.

18. מציל עצמו בממון חברו

- א. (1) רש"י: האם מותר להציל את עצמו על ידי גרימת נזק לנכסי חברו?
בעלי התוספות: האם חייב לשלם כאשר הציל את עצמו על ידי גרימת נזק לנכסי חברו?
(2) רש"י: אסור להציל את עצמו על ידי גרימת נזק לנכסי חברו [אבל לדוד מותר מפני שהוא מלך].
בעלי התוספות: אסור להציל את עצמו על ידי גרימת נזק לנכסי חברו בלי לשלם [אבל דוד פטור מפני שהוא מלך].
(דף ס, ע"ב, תוד"ה "מהו")
- ב. (1) מותר לאדם להציל עצמו בממון חברו רק כאשר מתכוון לשלם לו.
(2) מצב של פיקוח נפש אינו דוחה איסור גזל כי ייתכן שזה מצב של פיקוח נפש גם לנגזל.

פרק שלישי – תוכני תורה שבעל פה

על הנבחרים לענות על שתיים מן השאלות 19–30.

משנה

19. מסכת ביכורים

- א. (1) לתנא קמא יש ספק אם מי שקונה שני אילנות קונה גם קרקע ואז הוא מתחייב במצוות ביכורים או שאינו קונה קרקע ואז אינו מתחייב במצוות ביכורים, ולכן "הקונה שני אילנות בתוך של חברו" מביא ביכורים מספק, אבל אינו קורא מקרא ביכורים מספק.
(2) לדעת רבי מאיר מי שקונה שני אילנות קונה גם קרקע, ולכן "הקונה שני אילנות בתוך של חברו" מתחייב במצוות ביכורים ומביא וקורא.
(3) במקרה שקנה שלושה אילנות [שאז בוודאי קנה גם קרקע].
- ב. (1) למדו מן הפסוק "ושמחת בכל הטוב" שהקריאה היא בזמן שמחה. זמן שמחה הוא מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם. בחג מסתיימת השמחה של אותה שנה, ולכן לאחר החג מביא ואינו קורא.
(2) רבי יהודה בן בתירא אינו לומד מן הפסוק שהקריאה היא דווקא בזמן שמחה, ולכן גם אחרי החג מביא וקורא.
(3) לאחר חנוכה אין מביאים ביכורים כלל.

20. מסכת שבת

- א. (1) "בהעלם אחד" – כתב בשוגג ולא נודע לו שחילל שבת בין אות לאות.
"בשני העלמות" – כתב בשוגג אות אחת ולאחר מכן נודע לו שחילל שבת, ושוב שכח ושגג וכתב אות נוספת.
(2) חכמים סוברים שהידיעה שבין אות לאות מחלקת ביניהן, ואם כן בכל העלם היה רק חצי שיעור.
ב. (1) רבי יהושע פוטר כי אין דרך כתיבה בכך.
(2) ההלכה נפסקה כרבי יהושע.

21. מסכת אבות

- א. – כל אחד מן התלמידים אמר שלושה דברים בנוגע לדרך ארץ, מוסר ומידות, אבל בעניין האסור והמותר והפטור והחייב כל אחד מהם אמר דברים רבים.
– כל אחד מן התלמידים אמר דברים רבים, אבל את שלושת הדברים שהמשנה מציינת הם היו רגילים לומר תמיד.
- ב. (1) הדבר הראשון: "יהי... לכעוס".
הדבר השני: "ושוב... מיתתך".
הדבר השלישי: "והווי... אש".
(2) אם לא יהיה נוח לכעוס, הדבר יאפשר לו לקיים "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" ["שאם אתה נוח לכעוס אי אפשר שלא תזלזל בכבוד חברך"].
(3) אדם צריך לשוב בתשובה היום שמא ימות למחר ["לפי שאין אדם יודע אימתי ימות"].

אגדה**22. הכוח לשנות – על היכולת שלנו להשתנות**

- א. (1)** השונאים אמרו ליוסף משיתא להיכנס לבית המקדש ולהוציא משם כלים [ומה שהוא יוציא יהיה שלו]. יוסף משיתא נכנס והוציא מנורה של זהב.
- (2)** מה שגרם לשינוי הוא העובדה שהשונאים לא נתנו לו את המנורה שהוא הוציא [והוא הבין שהם רק משתמשים בו]. א: מה שגרם לשינוי הוא דברי השונאים "אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו", שגרמו לו להבין שחטא כשלקח את המנורה.
- (עמ' 3)
- ב. (1)** מסירות הנפש של יוסף משיתא באה לידי ביטוי בסירובו להיכנס לבית המקדש פעם נוספת אפילו כאשר נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו.
- (2)** הנכונות של יוסף משיתא למסור את נפשו על האמונה הא-לוהית שבאה לידי ביטוי בסוף הסיפור הייתה בו גם בתחילת הסיפור כאשר חטא בכניסה לבית המקדש ובהוצאת המנורה, אלא שבתחילת הסיפור הנשמה שלו הייתה מכוסה בהשפעות זרות. בסוף הסיפור התגלתה הפנימיות של נשמתו.
- (עמ' 3–4)

23. רב ותלמיד

- א.** הרב משפיע על התלמיד על ידי שהוא מלמד אותו דברי תורה וחוכמה.
- הרב מקבל מן התלמיד על ידי שאלת התלמיד, שמעוררת את חשיבתו של הרב ומטה אותה לכיוונים חדשים.
- (עמ' 3)
- ב. (1)** מחנכים אלה מלמדים את התלמידים דברים שאינם קשורים לפנימיות שלהם, דברים שאינם מתאימים להם.
- (2)** התוצאה השלילית של מעשיהם של מחנכים אלה היא שהתלמידים מאבדים את הזהות שלהם.
- (שם)
- ג. (1)** ביקשו מרבי פרידא שיבוא לדבר מצווה, ומאז הוסחה דעתו של התלמיד, שחשב כל הזמן שרבי פרידא עומד ללכת. רבי פרידא אמר לתלמיד שיתרכז, ולימד אותו שוב ארבע מאות פעם.
- (2)** רבי פרידא הצליח להתגבר על מידת הכעס כלפי תלמידו שבאשמתו גרם לו לבטל את זמנו, ואדרבה, עודד את תלמידו.
- (עמ' 5–6)

24. רבן יוחנן בן זכאי

- א. (1)** בזמן המצור של הרומאים על ירושלים והרעב בעיר, מנעו הבריונים יציאה מן העיר.
- באמצעות תחבולה הצליחו תלמידיו של ריב"ז להוציא אותו מהעיר לפגישה עם אספסינוס כדי לנסות להציל הצלה מועטת.
- (2)** החבית היא חומת העיר ירושלים, והדרקון הם הבריונים. אספסינוס טען שתושבי ירושלים היו צריכים לשרוף את חומת העיר כדי לסלק משם את הבריונים, שמונעים את היציאה מן העיר.
- (3)** רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לענות לאספסינוס שאין צורך לשבור את החבית כדי לסלק את הדרקון אלא צריך לקחת צבת ולסלק את הדרקון ולהרוג אותו. א: ניסינו להתגבר על הבריונים ולסלקם מן העיר בלי לפגוע בעיר. [הערה למעריכים: לקבל תשובה על פי המשל או על פי הנמשל.]
- (עמ' 1–2)
- ב. (1)** רבן יוחנן בן זכאי היה צריך לענות לאספסינוס שיעזוב את ירושלים הפעם.
- (2)** רבן יוחנן בן זכאי חשש שאם יבקש בקשה גדולה כל כך לא תהיה גם הצלה מועטת.
- (עמ' 2)

ספרות השו"ת**25. מנהגי עדות ונוסח התפילה**

- א. (1)** "תורת האב" – דינים ומצוות.
 "תורת האם" – מנהגים ומסורות.
 את נוסח התפילה נכון לכלול ב"תורת האם".
- (2)** על פי המדרש, בני ישראל זכו להיגאל ממצרים בזכות שלא שינו שמם, לשונם, לבושם ומנהגיהם. כלומר, מה ששמר על ייחודו של עם ישראל במצרים ומנע התבוללות הוא לא הלכות אלא מנהגים ומסורות.
 (עמ' 11–13)
- ב. (1)** אחדות אמיתית מאפשרת מגוון אפשרויות (ללא פירוד). בתי כנסת שונים בקהילה מאפשרים לכל אחד למצוא את המתאים לו.
- (2)** דברי ההתפעלות של בלעם בפסוק נאמרו בעקבות ראייתו את ישראל שוכן לשבטיו, דהיינו שכל שבט חי בנפרד. הוא לא ראה במציאות זו פילוג אלא, להפך, אחדות אמיתית של סדר מופתי וחלוקה טבעית לפי הדגלים לגוניהם ואופיים השונה, כאשר כל אחד מוצא את מקומו הנכון.
 (עמ' 13–14)
- ג.** לדעת הרב נחום רבינוביץ', המטרה היא שבמשך הזמן ייווצר מנהג מקומי חדש שיש בו ניחוח של רוב המנהגים של בני הקהילה (עמ' 16).

26. עישון במקומות ציבוריים ופרטיים

- א. (1)** החובל פטור מתשלום, כי הרי לא ישלם לעצמו.
- (2)** – משום "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".
 – הקב"ה ברא את האדם, ולכן אסור לאדם לחבול בעצמו כי הוא שייך לקב"ה.
 (עמ' 100)
- ב. (1)** על פי דברי חז"ל אלה, אם הורגלו רבים בדבר שיש בו סכנה – אין לאסור דבר זה [וה' שומר גם על פתאים שאין להם דעת לשמור על עצמם]. וכיוון שרבים הורגלו לעשן, אף שיש בעישון סכנה – אין לאסור לעשן.
- (2)** כי דברי חז"ל אלה נאמרו בנוגע לדברים שרבים עברו ולא ניזוקו, ולא כאשר המציאות מוכיחה היפוכו של דבר; ובנוגע לעישון התפרסמו מחקרים מדעיים ורפואיים שהעישון גורם לנזקי גוף מרובים ומסוכנים.
 (עמ' 100–101)
- ג.** סיבות מוסריות: התמכרות מיותרת, הפרעה לשכנים הסובלים מעשן, ביטול תורה ובזבוז זמן.
[הערה למעריכים: על התלמידים לציין שתי סיבות מוסריות.]
 (עמ' 104)

27. סיכון עצמי להצלת הפרט והכלל

- א. (1)** רבי איסי היה בסכנה ודאית [כפי שעולה מתגובתו של רבי יונתן], ורבי שמעון בן לקיש ידע שייתכן שהוא בעצמו ייהרג ובכל זאת החליט לנסות להציל את רבי איסי. מוכח מכאן שאדם חייב להכניס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית.
- (2)** – אין הוכחה שהלכה כרבי שמעון בן לקיש ולא כרבי יונתן.
 – ייתכן שגם רבי שמעון בן לקיש נהג כך ממידת חסידות ולא משום שחובה לנהוג כך.
 – אין הוכחה שהסיפור עוסק במקרה שהספק הוא שקול. ייתכן שהסיכוי להציל את רבי איסי היה גדול מן הסיכון למות.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני נימוקים.]
 (עמ' 140, 144–145)
- ב. (1)** צדדי הספק: מצד אחד – פיקוח נפש של החייל הפצוע. מצד אחר – ההלכה היא "חייך קודמים לחיי חברך", ולכן אין חיוב [או אסור] להכניס את עצמו בסכנה או ספק סכנה כדי להציל אדם אחר.
- (2)** I. מלחמת רשות היא מלחמה שנעשית לצורך הרווחה בלבד [להרחיב גבול ישראל או להרבות גדולת המלך], ועל פי ההלכה מלחמה זו מותרת. הלכה זו קשה שהרי אסור לכאורה להכניס נפשות רבות לסכנה לצורך הרווחה. אלא שמוכח מכאן שמלחמה והלכות ציבור הם שונים מן ההלכה הרגילה הנוגעת ליחיד.
- II. על פי ציטוט זה, בעת מלחמה יש לחלץ חייל פצוע תחת אש.
- נימוק: היות שמצב מלחמה שונה ממצב רגיל, כשם שהכלל "וחי בהם" אינו חל במלחמה, כך מסתבר לומר שגם הכלל "וחי אחיך עמך", שחכמים דורשים ממנו שחייך קודמים, גם כן אינו חל במלחמה.
 (עמ' 144–146)

תפילה כמפגש**28. מצוות התפילה והכנות לפני התפילה**

- א.** על פי הפסוק יש לעבוד את ה' בלב. חכמים הסבירו שעבודה בלב היא תפילה (עמ' 14).
- ב.** לדעת הרמב"ם, התפילה אינה בהכרח טבעית לאדם אלא דורשת ממנו עמל ויגיעה, שנועדו לרומם אותו ממקומו הטבעי למקום נעלה יותר, ולכן התפילה אינה אפשרות המסורה לאדם אלא היא חובה. לדעת הרמב"ן, התפילה היא חסד של ה', ששומע ועונה בכל קוראנו אליו. התפילה היא זכות גדולה שזכה בה האדם, וכל מי שרוצה מוזמן לממש זכות זו. התפילה היא כלי ביטוי לרחשי הלב הטבעיים של האדם; התפילה צריכה לנבוע מתוך האדם, ולכן אין חובה מן התורה להתפלל. (עמ' 14–15)
- ג.** (1) חסידים הראשונים היו מתעכבים שעה אחת לפני שהיו מתחילים להתפלל, כדי להתכונן מבחינה נפשית לתפילה, שתהיה מתוך ריכוז.
- (2) ההבדל הוא אורך הזמן. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפילה, והחובה הנדרשת מכל אדם היא לשהות אפילו זמן קצר מאוד. (עמ' 28–29)

29. תפילת תשלומין

- א.** (1) בתפילת מנחה [לקבל: בתפילה הבאה].
- (2) [מספר שניות] לאחר תפילת עמידה של מנחה. (עמ' 20)
- ב.** (1) התפילה היא בקשת רחמים, היא נובעת מרצון האדם לפנות לא-לוהיו בכל זמן, ולכן אפשרו חז"ל לאדם להשלים תפילה שלא התפלל ולהתפלל שלא במסגרת הזמן הקבוע לתפילה זו.
- (2) – אם עבר הזמן של התפילה הסמוכה לתפילה שלא התפלל.
- אם לא התפלל במזיד. (עמ' 20–21)
- ג.** עמיחי צודק.
- נימוק: הם יודעים שאם לא יתפללו כעת לא יספיקו להתפלל בזמן, ולכן זהו ביטול תפילה במזיד, ותפילת תשלומין היא רק במקרה של שוגג. (עמ' 21)

30. קריאת שמע וברכותיה

- א.** במצוות קריאת שמע צריך שיכוון ליבו [בפסוק הראשון] ואם לא כיוון ליבו לא יצא ידי חובה, אבל בשאר המצוות מצווה מן המובחר שיכוון ליבו, אבל אם לא כיוון ליבו – יצא ידי חובה.
- הטעם להבדל זה הוא שמצוות קריאת שמע היא קבלת עול מלכות שמיים והיא צריכה לנבוע ממעמקי הלב, ואם לא כיוון ליבו החמיץ את עיקר המצווה, ואילו בשאר המצוות עיקר המצווה הוא המעשה, והמעשה נעשה גם אם לא כיוון ליבו. (עמ' 61–62)
- ב.** לפני קריאת שמע של שחרית – שתי ברכות: יוצר אור ואהבת עולם (או אהבה רבה).
- אחרי קריאת שמע של שחרית – ברכה אחת: אמת ויציב. (עמ' 68)
- ג.** השאלה: מדוע בשחרית מזכירים גם את הלילה, ובערבית מזכירים גם את היום? לכאורה מתאים יותר להזכיר בשחרית רק את היום ובערבית להזכיר רק את הלילה.
- התשובה: כדי שיהיה ברור שה' ברא גם את הלילה וגם את היום, ולא שיש לכל אחד מהם בורא משלו. (עמ' 69)